

Karel Schelle – Jaromír Tauchen (eds).

**ENCYKLOPEDIIE
ČESKÝCH
PRÁVNÍCH DĚJIN**

I. svazek

A – Č

2015

Vzor citace:

SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds). *Encyklopedie českých právních dějin, I. svazek A–Č*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 976 s. ISBN 978-80-7380-562-3 v koedici Ostrava: KEY Publishing, 2015. ISBN 978-80-7418-239-6.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Encyklopedie českých právních dějin. 1. svazek, A–Č / Karel Schelle, Jaromír Tauchen (eds). -- Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. ; Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2015. -- 969 stran ISBN 978-80-7380-569-2 (Soubor : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). -- ISBN 978-80-7380-562-3 (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk : vázáno). -- ISBN 978-80-7418-238-9 (Soubor : KEY Publishing). -- ISBN 978-80-7418-239-6 (KEY Publishing : vázáno)

34(091) * (437.3)
- právní dějiny -- Česko
- encyklopedie

34 - Právo [16]

Spolutvůrcem Encyklopedie českých právních dějin je Evropská společnost pro právní dějiny - The European Society for History of Law - www.historyoflaw.eu

Jednotlivá věcná hesla byla recenzována členy vědecké rady.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
právní fakulty MU

Dp-979/11 164 902

© Karel Schelle, Jaromír Tauchen (eds).

© Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.

© KEY Publishing s.r.o.

ISBN 978-80-7380-562-3 (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk)

ISBN 978-80-7380-569-2 (Soubor - Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk)

ISBN 978-80-7418-239-6 (KEY Publishing)

ISBN 978-80-7418-238-9 (Soubor - KEY Publishing)

Vědecká rada

prof. JUDr. et PhDr. Karolina Adamová, DSc.
prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.
prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.
doc. JUDr. Karel Schelle, CSc.
prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc.
JUDr. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M.
prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc.

Redakční rada

doc. JUDr. Miroslav Černý, Ph.D., JU.D.
JUDr. Petr Dostalík, Ph.D.
JUDr. et Mgr. Ondřej Horák, Ph.D.
JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.
PhDr. Marie Makariusová
PhDr. et Mgr. Jakub Razim, Ph.D.
JUDr. Marek Starý, Ph.D.
doc. PhDr. František Stellner, Ph.D.
JUDr. Ján Štefanica, Ph.D.
JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová

Hlavní redaktoři

doc. JUDr. Karel Schelle, CSc.
JUDr. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M.

Tajemnice redakce

Mgr. Martina Pospíšilová

„...dnešku plně neporozumí, kdo nezná včerejšek.“

Alois Jirásek

Obsah

Úvodem	11
<i>Karel Schelle, Jaromír Tauchen</i>	
Vývoj práva	15
<i>Pavel Maršálek</i>	
Státnost a historické vědomí	29
<i>Karolína Adamová, Ladislav Křížkovský</i>	
Periodizace českých a československých právních dějin	34
<i>Karel Schelle, Ladislav Vojáček</i>	
Zpracování českých právních dějin	114
<i>Karel Schelle, Ladislav Vojáček</i>	
Česká právní věda	117
Česká právní věda do roku 1948	117
<i>Jan Pinz</i>	
Česká právní věda (1948–1989)	151
<i>Pavel Maršálek</i>	

VĚCNÁ HESLA

Absolutismus	168
<i>Jiří Hrbek</i>	
Absolutismus bachovský (1851–1860)	174
<i>Karel Schelle</i>	
Absolutismus osvícenský	183
<i>František Stellner</i>	
Administrátor	185
<i>Jitka Jonová</i>	
Adopce	186
<i>Michaela Zuklínová</i>	
Advokacie	187
<i>David Pakandl, Lukáš Pakandl</i>	
Agrární komora České republiky	231
<i>Bohumír Brom</i>	
Akcie	235
<i>Zuzana Filipová</i>	

Akcíz	243
<i>Milan Hlavačka</i>	
Akcční výbory Národní fronty (1948)	244
<i>František Hanzlík</i>	
Alod	251
<i>Karolina Adamová</i>	
Amnestie	252
<i>Zdeněk Koudelka</i>	
Antropologie práva	267
<i>Tomáš Ledvinka</i>	
Apoštolská konstituce Praescriptionum sacrosancti (1977)	271
<i>Jana Hlebová</i>	
Arbitráž hospodářská (1946–1991)	272
<i>Karel Marek, Ladislav Vojáček</i>	
Arbitráž mezinárodní a Československo	276
<i>Radka MacGregor Pelikánová</i>	
Arcibiskupství (arcidiecéze)	286
<i>Jitka Jonová</i>	
Arciřičiřnictví	287
<i>Lenka Šmídová Malárová, Jan Škvrňák</i>	
Arcijáhensství, arcijáhni	289
<i>Jitka Jonová</i>	
Archeologie a právo	290
<i>Tomáš Michalík</i>	
Archeologie právní	291
<i>Karolina Adamová</i>	
Archivnictví a spisová služba	294
<i>Michal Wanner</i>	
Archivy a právní historie	305
<i>David Hubený</i>	
Asanace	309
<i>Milan Hlavačka</i>	
Austroslavismus	311
<i>František Stellner</i>	
Autonomie Podkarpatské Rusi (1938)	313
<i>David Kolumber</i>	
Autonomie Slovenska (1938)	316
<i>David Kolumber</i>	
Azyl (do roku 1848)	320
<i>Antonín Lojek</i>	
Azyl (od roku 1848)	330
<i>Kamil Nedvědický</i>	
Basilejská kompaktáta (1433/1436)	335
<i>Ignác Antonín Hrdina</i>	
Beneficium	337
<i>Antonín Lojek</i>	
Berní reces	337
<i>Veronika Mojžišová</i>	
Berní rula	338
<i>Veronika Mojžišová</i>	
Bezpečnostní informační služba	343
<i>Petr Maule</i>	
Bezpečnostní rada státu	344
<i>Vlastislav Man</i>	
Bibliografie právnické	345
<i>Karel Schelle, Jaromír Tauchen</i>	
Biografie právnické	348
<i>Karel Schelle, Jaromír Tauchen</i>	

Biskupství (diecéze)	351
<i>Jitka Jonová</i>	
Braniborsko	353
<i>Marek Starý</i>	
Bratrstvo náboženské	355
<i>Jiří Mikulec</i>	
Brežněvova doktrína	359
<i>Zbyněk Petráček</i>	
Brněnská normativní právní škola	360
<i>Miloš Večeřa</i>	
Brněnské městské knihy	366
<i>Ludmila Sulitková</i>	
Břetislavova nařízení proti pohanství (1092)	375
<i>Jan Škvrňák</i>	
Břetislavův stařešinský zákon (1054)	376
<i>Jan Škvrňák</i>	
Budovatelský vládní program (1946)	377
<i>Peter Mosný, Miriam Laclavíková</i>	
Bula Ad Christifidelium spirituali (1996)	381
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Cunctis ubique pateat (1777)	382
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Cunctis ubique (1785)	382
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Deus humanis salutae auctor (1855)	383
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Dominus ac Redemptor noster (1773)	383
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Ex supernae providentia maiestatis (1344)	384
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Gloria in excelsis Deo (869)	385
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Industriae tuae papeže Jana VIII. (880)	385
<i>Ignác Antonín Hrdina</i>	
Bula Primitiva illa Ecclesia (1655)	386
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Pro Supremi Ecclesiae Pastoris munere (1993)	387
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Super universas (1664)	388
<i>Jana Hlebová</i>	
Bula Suprema dispositione (1777)	388
<i>Jana Hlebová</i>	
Burza	389
<i>Robert Zeman</i>	
Cech	395
<i>Martina Lehmannová</i>	
Celnictví (do roku 1990)	399
<i>Martin Nový</i>	
Celnictví (od roku 1990)	430
<i>Pavel Matoušek</i>	
Cenné papíry	445
<i>Jindřich Vitek</i>	
Cenzura literatury a tisku	459
<i>Magdaléna Pokorná, Michal Charypar, Pavel Janáček, Tomáš Pavlíček, Petr Píša, Petr Šámal, Michael Wögerbauer</i>	
Cikáni	492
<i>Hana Chrastinová</i>	

Církev a stát	504
<i>Tomáš Parma, Jitka Jonová, Damián Němec</i>	
Čarodějnictví	526
<i>Jaromír Slušný</i>	
Časopisy právnícké	538
<i>Stanislav Balík (*1928), Stanislav Balík (*1956)</i>	
Čelední poměr	542
<i>Ladislav Vojáček</i>	
Česká a moravská státoprávní deklarace (1868)	545
<i>Pavel Cibulka</i>	
Česká dvorská kancelář ve Vídni (<i>Böhmische Hofkanzlei in Wien</i>) (1624–1749)	546
<i>Christian Neschwara</i>	
Česká Horní Falc, Nové Čechy, Neuböhmen	547
<i>Lenka Bobková</i>	
Česká kancelář	548
<i>Mlada Holá, Martin Holý</i>	
Česká kanonistika	552
<i>Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák</i>	
Česká konfederace (1619–1620)	566
<i>Karolina Adamová</i>	
Česká konfese	597
<i>Jaroslav Pánek</i>	
Česká národní rada (1945)	600
<i>Jan Gebhart</i>	
Česká národní rada (1968)	602
<i>Zdeněk Jičínský</i>	
Česká národní rada (1969–1992)	610
<i>Karel Schelle</i>	
Česká republika v mezinárodních organizacích zajišťujících mezinárodní mír a bezpečnost	612
<i>Cyril Svoboda</i>	
Česká společnost pro mezinárodní právo	622
<i>Antonín Lojek</i>	
Česká státoprávní ohrazení	623
<i>Pavel Cibulka</i>	
Česká tisková kancelář	625
<i>Jan Stejskal</i>	
České historické státní právo	628
<i>Pavel Maršálek</i>	
České státní právo a německé politické strany	634
<i>Pavel Cibulka</i>	
České státní právo v mladočeském politickém programu	639
<i>Pavel Cibulka</i>	
České státní právo v pojetí konzervativních velkostatkářů	643
<i>Pavel Cibulka</i>	
České státní právo v pojetí sociálních demokratů	647
<i>Pavel Cibulka</i>	
České státní právo v pojetí „státoprávních“ stran	649
<i>Pavel Cibulka</i>	
České státní právo v politickém myšlení realistů	650
<i>Pavel Cibulka</i>	
České státní právo v programech politických stran kolem roku 1900	652
<i>Pavel Cibulka</i>	
České státní právo v staročeském politickém programu	653
<i>Pavel Cibulka</i>	
České stavovské povstání (1618–1620)	657
<i>Ivo Barteček</i>	
České zahraničně-právní vztahy (1992–2014)	664
<i>Tomáš Mach</i>	

České země a římsko-německá říše ve středověku	666
<i>Jakub Razím</i>	
České země a římsko-německá říše v raném novověku	677
<i>Jiří Kubeš</i>	
Česko-americké vztahy	682
<i>Zdeněk Veselý</i>	
Česko-arabské vztahy	690
<i>Eduard Gombár</i>	
Česko-britské vztahy	703
<i>Zdeněk Veselý</i>	
Česko-francouzské vztahy	710
<i>Zdeněk Veselý</i>	
Česko-italské vztahy	721
<i>Zdeněk Veselý</i>	
Česko-izraelské vztahy	727
<i>Tomáš Pojar</i>	
Česko-maďarské vztahy	731
<i>Robert Pejša</i>	
Česko-německé vztahy	751
<i>Zdeněk Veselý</i>	
Česko-polské vztahy	763
<i>Zdeněk Veselý</i>	
Česko-rakouská (spojená) dvorská kancelář (<i>Vereinigte Böhmisch-Österreichische Hofkanzlei</i>)	770
<i>Christian Neschwara</i>	
Česko-rakouské vztahy	773
<i>Miroslav Šepták</i>	
Česko-ruské vztahy	779
<i>Zdeněk Veselý</i>	
Česko-Slovenská národní rada v Paříži (1940)	791
<i>Martin Skaloš</i>	
Česko-Slovenská republika (1938–1939)	796
<i>David Kolumber</i>	
Česko-vatikánské vztahy	811
<i>Michal Pehr</i>	
Československá diplomacie (1918–1992)	816
<i>Jindřich Dejmek</i>	
Československá národní rada v Paříži (1916–1918)	836
<i>Petr Prokš</i>	
Československá obchodní komora	838
<i>Bohumír Brom</i>	
Československé zahraničně-právní vztahy (1918–1939)	850
<i>Martin Skaloš</i>	
Československé zahraničně-právní vztahy (1939–1945)	868
<i>Martin Skaloš</i>	
Československé zahraničně-právní vztahy (1945–1992)	877
<i>Martin Skaloš</i>	
Československo-americká naturalizační úmluva (1928)	890
<i>František Emmert</i>	
Československo-jugoslávské vztahy	891
<i>Jana Škerlová</i>	
Československo-polská (kon)federace v kontextu federačních projektů za 2. světové války (1939–1942)	901
<i>Jan Němeček</i>	
Československo-polské územní spory (1918–1958)	910
<i>Jiří Friedl</i>	
Československý národní výbor v Paříži (1939–1940)	915
<i>Jan Kuklík</i>	
Československý zahraniční vojenský odboj za první světové války (1914–1918)	923
<i>František Emmert</i>	

Československý zahraniční vojenský odboj za druhé světové války (1939–1945)	927
<i>František Emmert</i>	
Český akademický spolek „Právník“	930
<i>Renata Veselá</i>	
Četnictvo	935
<i>Michal Dlouhý</i>	
Číšník, stolník	951
<i>Jan Zelenka, Jakub Razim</i>	
Člověčenství	952
<i>Jaroslav Čechura</i>	
Čtyři pražské artikuly	955
<i>Jiří Bílý</i>	
Seznam autorů	963
Resume	969

Úvodem

Projekt pod názvem Encyklopedie českých právních dějin sleduje sumarizaci vědeckých poznatků o nejdůležitějších právněhistorických událostech, pramenech a osobnostech českých právních dějin. Editori se tímto projektem rozhodli navázat na předchozí snahy o zpřístupnění veřejnosti informací z právní historie v podobě slovníku. Počátky těchto snah sahají do konce 19. století. Tehdy Hermenegild Jireček začal zpracovávat historický slovník slovanského práva, který vyšel v roce 1904 v rozsahu 448 stran¹. Zároveň začal Karel Kadlec pracovat na soupisu materiálů pro Vseslovanský naučný slovník (glosář), v němž měla být zachycena terminologie všech slovanských národů. Téměř třicet let se svými spolupracovníky sbíral materiál k dílu, jež mělo být vyvrcholením jeho vědecké práce. Svě představy o slovanském glosáři představil v roce 1925 v polském časopise *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*.² V roce 1928 však zemřel a slovník tak zůstal nedokončen.

Další etapa snah o právněhistorický slovník začala až v roce 1950, kdy Václav Vaněček jakožto předseda právněhistorické komise zřízené v tehdejší Slovácké akademii všechen materiál glosáře převzal. Po ustavení Československé akademie věd byla tato komise včleněna do nově vzniklého kabinetu dějin státu a práva ČSR. S komisí do akademie věd přešel i veškerý Kadlecův materiál. Vseslovanská Kadlecova koncepce však byla opuštěna a měla být v první etapě zpracována jen bohemistická část glosáře s cílem vytvořit Český právněhistorický terminologický slovník³. Účelem slovníku mělo být provedení výkladu již neznámých nebo nejasných právněhistorických pojmů.⁴ V roce 1953 byla vytvořena rámcová pravidla pracovního postupu při přípravě slovníku a o rok později pravidla první (excerpční) etapy prací, jež byla společně publikována v *Právněhistorických studiích* č. 2. Z uvedených pravidel mimo jiné vyplynulo, že měly být zaznamenány výrazy, které byly v oblasti české a slovenské národní kultury vytvořeny v souvislosti se státním a právním životem (s politickými a právními institucemi) anebo jichž bylo v této souvislosti typicky použito, ať

¹ Jireček, H., *PROVE* – Historický slovar slovanského práva, Praha-Brno 1904.

² Kadlec, K., O potřebě historických glosářů slovanských. In: *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, Lwów, tom II, s. 1–11, 1925.

³ Tehdy navrhovaný název slovníku byl „Historický slovník právní terminologie v Československu“.

⁴ Rouček, B., Růžička, B., *Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku*, Praha 1975, úvod.

by šlo o výrazy české, slovenské, latinské, německé, maďarské nebo jiné. Dále bylo rozhodnuto, že práce bude rozdělena do několika etap s tím, že v první etapě bude provedena reexcerpce materiálů, dosud zpracovaných v letech 1929–1952 v České akademii věd a umění a ve Slovanském ústavu pro bohemistickou část Kadlecova glosáře.⁵ V roce 1956 došlo k upřesnění pravidel pracovního postupu slovníku.⁶ Do diskuse o dalším postupu byly zapojeny další vědecké instituce, například Ústav pro jazyk český ČSAV, Kabinet filologické dokumentace Ústavu české literatury ČSAV a Státní ústřední archiv. Definitivně bylo stanoveno, že slovník má obsáhnout veškerou právní terminologii, které se používalo v českých zemích od nejstarších dob, a to bez ohledu na to, o jaký jazyk šlo. Jádrem slovníku však měla být terminologie česká.⁷ Práce na tomto projektu měla odezvu i v zahraničí, zejména v Polsku.⁸

Výsledkem práce Ústavu státu a práva ČSAV byl soubor více než 250 000 hesel uspořádaných na kartotéčních lístcích. Ty byly pro další badatelské účely zpracovány autorskou dvojicí Bohuslav Roučka a Vladimír Růžička do pracovního hesláře, jenž byl interně vydán v roce 1975.⁹ Další práce na tomto hesláři však nepokračovaly.

Dalším inspiračním zdrojem pro vytváření koncepce Encyklopedie českých právních dějin byly obdobné zahraniční publikace, z nichž redaktory zaujal především německý výkladový slovník „Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte“. Jedná se o nejvýznamnější příručku pojednávající o německých právních dějinách. Nabízí abecedně řazená hesla právněhistorických, historických a právních pojmů, událostí a osobností. Časové rozpětí sahá od antiky až do současnosti, přičemž těžiště leží v období středověku. Cílovou skupinou pro tento slovník jsou vedle právních historiků, obecných historiků, teologů a mediavistů rovněž další zájemci z ostatních oborů historie.

První vydání vycházelo v berlínském vydavatelství Erich Schmidt Verlag mezi lety 1971–1998 v celkem pěti svazcích a obsahovalo více než 5000 hesel. Slovník založili Wolfgang Stammeler, Adalbert Erler a Ekkehard Kaufmann. Od roku 2004 probíhá práce na druhém vydání, na kterém se podílí Albrecht Cordes, Hans-Peter Haferkamp a Heiner Lück. Autorský kolektiv tvoří 540 odborníků a mělo by být vydáno celkem šest svazků. Jednotlivá hesla byla nově přepracována a jsou do nich zahrnuty nové vědecké poznatky z posledních padesáti let. Oproti prvnímu vydání jsou výrazně posíleny moderní dějiny a došlo rovněž ke zřetelnějšímu zdůraznění evropských souvislostí. První svazek vyšel v roce 2008, druhý v roce 2012. Slovník disponuje rovněž elektronickou verzí na internetu, kde je možné zakoupit hesla i jednotlivě.¹⁰

Až v roce 2009 v Brně vznikla právněhistorická společnost The European Society for History of Law, jejímž cílem je především umožnit co nejširší, zejména právnícké veřejnosti poznat historické souvislosti minulé, současné i budoucí právní úpravy jednotlivých institutů. Dále právníkům v právní praxi zprostředkovat a přiblížit dobové názory na některé právní problémy. Společnost začala vydávat v Londýně ang-

⁵ Právněhistorické studie, č. 2, 1956, s. 73–81.

⁶ Tehdy již nazývaného „Historický slovník české právní terminologie“.

⁷ Právněhistorické studie, č. 3, 1957, s. 275–280.

⁸ Bardach, J., Sobocinski, W., Czasopismo prawnohistoryczne, roč. 9, č. 1, 1957, roč. 10, č. 2, 1958, roč. 11, č. 1, 1959.

⁹ Rouček, B., Růžička, B., Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku, Praha 1975.

¹⁰ Erler, A., Kaufmann, E., (eds.), Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte: HRG. 1. vydání. Berlin 1971–1998.

lický právněhistorický časopis Journal on European History of Law, pořádat vědecké konference a publikovat právněhistorické texty, a to jak v podobě sborníků, tak monografií. Zakladatelé této společnosti však chtěli jít mnohem dále, pokusit se sumarizovat všechny podstatné, doposud vybadané právněhistorické poznatky. A tak se v roce 2013 zrodila myšlenka mnohodílné Encyklopedie českých právních dějin.

Encyklopedie je strukturována do několika částí. Kromě vstupních úvodních studií osvětlujících vznik a podstatu práva, vztah státu a práva, periodizaci vývoje státu a práva na území dnešní České republiky a vývoj právní vědy je hlavní stěžejní částí encyklopedie mnohosvazkový komplex obsahující věcná hesla. Samostatnou část encyklopedie tvoří několikaset - členný soubor životopisů předních českých a československých právníků. Doplnky encyklopedie jsou přílohy a podrobný přehled právních dějin v datech.

Každé heslo je doplněno podrobnou bibliografií. V rámci ní jsou jednotlivé tituly uváděny ve zkráceném bibliografickém záznamu. Dále je za každým heslem uveden odkaz na základní související hesla.

I když se jedná o encyklopedii českých právních dějin, tyto jsou pojaty v co nejširších souvislostech, které vždy vplynuly z toho, v jakém státním rámci se české země nacházely. Tedy v případě období absolutismu byly české země pojímány jako součást právních dějin habsburské monarchie, stejně tak v letech 1918–1992 jako součást Československa. Zejména proto byla v tomto období výrazná pozornost věnována jak slovenským dějinám, tak také Podkarpatské Rusi. Následují je četná hesla osvětlující vývoj československých zahraničních vztahů a vztahů k významným mezinárodním organizacím.

Do zpracovávání věcných i životopisných hesel se zapojilo více než 500 odborníků. Struktura autorského kolektivu je mimořádně pestrá, a to jak národnostně, profesně, tak také věkově. V kolektivu autorů nalezneme vedle českých autorů mnoho významných osobností ze Slovenska, Rakouska, Maďarska, Polska i Německa. Autorský kolektiv tvoří jak významní profesori a docenti, tak i začínající doktorští studenti. Autoři jednotlivých hesel byli vybíráni především podle své specializace s přihlédnutím k tématům, kterým se již v minulosti věnovali. Tento přístup byl zvolen, neboť sliboval maximální, předem odhadnutelnou kvalitu hesel. Autoři při jejich zpracovávání nebyli nikterak omezováni, ani usměrňováni. Rozsah hesla byl většinou ponechán na autorovi s tím, že byl mnohdy jen orientačně dohodnut počet stran. Rovněž přístup ke zpracování každé problematiky byl ponechán na autorovi, což přineslo nebývalou pluralitu názorů. To považujeme za jeden z hlavních přínosů encyklopedie, je to také důvodem, proč se čtenář na různých místech encyklopedie může mnohdy setkat s rozdílným pohledem na danou problematiku, s odlišným hodnocením konkrétních událostí, právních dokumentů nebo osobností.

Jediným, pro autory závazným kritériem bylo, aby hesla byla psána srozumitelně a měla logickou strukturu. Encyklopedie je určena nejen pro odborníky z oblasti právní a obecné historie, ale i pro čtenáře z řad laické veřejnosti. Z toho důvodu každý autor musel k výkladu přistupovat tak, aby byl jeho text určen co nejširšímu počtu čtenářů. Každé heslo splňuje požadavky na výstižnost a komplexnost zpracování, aby čtenář o daném věcném pojmu získal všechny důležité informace, které jsou dostupné v odborné literatuře. Úkolem autorů bylo tedy shromáždit o daném pojmu všechna důležitá fakta.

Členy autorského kolektivu jsou odborníci téměř ze všech druhů právnických a historických pracovišť. Hlavní autorský potenciál vyšel ze všech českých i slovenských právnických fakult. V autorském kolektivu nalezneme i pracovníky Ústavu státu a práva AV, případně dalších vědeckých právnických pracovišť. Do práce na jednotlivých heslech se aktivně zapojili i odborníci z právní praxe, zejména z justičních složek, z úřadu Veřejného ochránce práv a několika advokátních kanceláří.

Velmi překvapující, a o to víc potěšující, byl velký zájem obecných historiků o tento projekt. Na tomto místě nelze vyjmenovat všechna historická pracoviště, jejichž pracovníci velmi obětavě přispěli k úspěšnému dokončení encyklopedie. Zejména to však byly všechny filozofické fakulty v České republice, ale i fakulty pedagogické, sociálních věd a další. Velkým počtem významných autorů přispěly snad všechny historické ústavy. Velké poděkování patří i pracovníkům muzeí a archivů. Kompletní seznam všech autorů a vědeckých a pedagogických pracovišť zapojených do tohoto projektu bude uveden na konci posledního svazku encyklopedie.

Redaktoři si jsou samozřejmě vědomi i nedostatků. Především nebylo v silách redaktorů ani vydavatelství zajistit dokonalou jazykovou korekturu. Proto za jazykovou úroveň textů odpovídají sami autoři, u překladů ze slovenštiny, němčiny a polštiny odpovědnost nesou překladatelé.

Všechny texty prošly recenzním řízením. Recenzenty byli především členové vědecké rady encyklopedie.

Redakce encyklopedie i vydavatelé doufají, že práce vložená do tohoto projektu se stane podkladem pro další bádání v oblasti právní historie.

Karel Schelle, Jaromír Tauchen
vedoucí redaktoři Encyklopedie českých právních dějin
červenec 2015

Vývoj práva

I. Vývoj práva v soudobém vědeckém diskursu

O vývoji práva se v současné době vede vzrušená diskuze. Impulzů, které ji podněcují, se vyskytlo několik. Především je to názor některých postmodernistů, že dějiny a evoluce jsou jen pouhou fikcí. V druhé řadě jsou to pokusy většího počtu autorů snažících se najít obecnou zákonitost, která utváří dějinný pohyb práva vpřed. Řešení se objevuje více. Někdo považuje za určující vlivy politiky, jiný dává přednost působení ekonomiky. Stanovisko dalších vychází z propojení biologické a sociální evoluce. Rozhodující význam má podle nich mechanismus kolektivní evoluční selekce. Ten zajišťuje, že se vždy prosazuje evolučně výhodný model uspořádání společnosti a podoby práva, tedy to, co je výrazem větší míry konkurenceschopnosti. Těmto přístupům oponuje náhled autopoietické teorie. Ta tvrdí, že se právo chová jako černá skříňka. To znamená, že je bez vztahu ke svému okolí a utváří se samospádem.

Tato pestrost názorů je chvályhodná. Dokládá, že už je překonána doba, kdy byl přípustný jediný pohled na vývoj práva, a to optikou vládnoucího schematického vulgárně ekonomického pojetí dějinného procesu prezentovaného marxismem-leninismem. Na druhé straně se ukazuje, že je zde podstatná názorová neshoda a že poznání vývoje práva komplikuje různost pojetí základních kategorií historického procesu (změna, vývoj, eventuálně pokrok) v sociálních vědách, jakož i metodologické spory, jak dějiny, potažmo dějiny práva, zkoumat. Bez zjevných slabin nejsou ani jednotlivé hlavní názorové proudy, jež byly představeny výše. Postmodernistům lze vytknout relativismus a skepsi, která je v rozporu s běžnou zkušeností. Těm, kteří sází na jednu zákonitost vývoje práva, je možné vyčítat monokauzalitu a zpravidla také lineární determinismus v pohledu na dějiny. Těžko lze přijmout také hypotézu o mechanismu kolektivní evoluční selekce, která vše ovládá a řídí. Speciálně v právu se často neprosazují nejefektivnější nebo nejvíce konkurenceschopná řešení a o nutnosti nemůže být vůbec řeči. Stanovisko absolutizující vítězství dobra či dokonalosti ve společnosti i v právu (například altruismu) není schopno vysvětlit výskyt sociálních a právních dysfunkcí nejrůznějšího charakteru, resp. s nimi prakticky nepočítá. O nic lépe nedopadá ani názor, že se právo vyvíjí bez vztahu ke svému okolí. Vyvrací je samotná sociální realita a právní praxe.

Encyklopedie českých právních dějin je zcela unikátní projekt skupiny právních historiků soustředěných v právněhistorické společnosti The European Society for History of Law založené v roce 2009 v Brně. Ve spolupráci s předními právněhistorickými pracovišti v ČR a SR a řadou historických pracovišť, vědeckých ústavů, archivů, muzeí, ale i odborníků z praxe se podařilo vytvořit několikasetčlenný kolektiv autorů z České republiky a Slovenské republiky, ale i z Rakouska, Maďarska, Polska, Německa a dalších evropských států. Výsledkem jejich několikaleté práce je mnohosvazková encyklopedie sumarizující všechny důležité poznatky z historie státu a práva na území České republiky.

Encyklopedie českých právních dějin je strukturována do několika částí. Kromě vstupních úvodních studií osvětlujících vznik a podstatu práva, vztah státu a práva, periodizaci vývoje státu a práva na území dnešní České republiky a vývoj právní vědy, je stěžejní částí encyklopedie komplex obsahující věcná hesla. Samostatnou část encyklopedie tvoří několikasetčlenný soubor životopisů předních českých a československých právníků. Doplnky encyklopedie jsou přílohy a podrobný přehled právních dějin v datech. Jednotlivá hesla jsou doplněna podrobnou bibliografií a odkazy, provázanými s ostatními hesly.

Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.

ISBN 978-80-7380-562-3

v koedici s KEY Publishing s.r.o.

ISBN 978-80-7418-239-6

www.alescenek.cz

www.keypublishing.cz

ISBN 978-80-7380-562-3

9 788073 805623